

Bilgi Dünyası: Bir Düşünceden Bilimsel Dergiye (1998-2013)

Information World: From a Thought to a Scientific Journal (1998-2013)

Aytaç YILDIZELİ, Hatice Kübra BAŞŞİŞOĞLU

Makale Bilgisi / Article Information

Bu makaleye atıf yapmak için/ To cite this article:

Yıldızeli, A. ve Başşişoğlu, H. K. (2020). Bilgi Dünyası: Bir düşünceden bilimsel dergiye (1998-2013). *Bilgi Dünyası*, 21(2), 351-364. doi: 10.15612/BD.2020.582

Makale türü / Paper type: Görüşler / *Opinions*

Doi: 10.15612/BD.2020.582

Geliş Tarihi / Received: 18.12.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 24.12.2020

Elektronik Yayınlanma Tarihi / Online Published: 31.12.2020

İletişim / Communication

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği / University and Research Librarians Association

Posta Adresi / Postal Address: Marmara Sok. No:38/17 06420 Yenışehir, Ankara, TÜRKİYE/TURKEY

Tel: +90 312 430 03 61; Faks / Fax: +90 312 430 03 61; E-posta / E-mail: bilgi@bd.org.tr

Web: <http://www.bd.org.tr/index.php/bd/index>

Bilgi Dünyası: Bir Düşünceden Bilimsel Dergiye (1998-2013)

Aytaç YILDIZELİ*, Hatice Kübra BAŞŞİŞOĞLU**

Öz

Türkiye’de kütüphanecilik ve bilgi belge yönetimi alanında özgün ve derleme yazıları içeren iki mesleki ve bilimsel dergi yayımlanmaktadır. Bu dergilerden birisi olan Bilgi Dünyası bu alanda bir eksikliği tamamlamak düşüncesi ile hakemli bir dergi olarak 1998 yılında hazırlık çalışmalarına başlamıştır. Bu yazıda, fikrin çıkışından itibaren ilk on beş yıl içinde derginin yayına başlaması, gelişmesi ve yaygınlaşması ile ilgili önemli aşamaları özetlenmiştir. Ayrıca aynı sürede görev yapan editör ve yardımcı editör tarafından bilimsel yayıncılıkla ilgili yaptıkları çalışmalar, kişisel deneyimler ve yaşadıkları zorluklarla birlikte öneriler sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Bilgi Dünyası, hakemli dergiler, bilimsel yayıncılık, editörlük, yayıncılık sorunları.

* Bilgi Dünyası 2009-2013 Baş Editörü

** Sorumlu Yazar, Dr., Bilgi Dünyası 2009-2013 editörü, hkubra@windowslive.com

Information World: From a Thought to a Scientific Journal (1998-2013)

Aytaç YILDIZELİ*, Hatice Kübra BAHŞIŞOĞLU**

Abstract

Two professional and scholarly journals containing original and review articles in the field of librarianship and information management are published in Turkey. Bilgi Dünyası, which is one of these journals, was started its preparatory studies as a refereed journal in 1998 with the idea of fulfilling a need in this field. In this article, the important stages of publishing this journal during the first fifteen years covering its development and dissemination are summarized. In addition, the editor and associate editor working in the same period of the journal provided suggestions along with their studies, personal experiences and difficulties about scientific publishing.

Keywords: *Information World, pre review journals, scientific publishing, editorships, publishing problems.*

* Information World 2009-2013 Ex-editor-in-chief

* Corresponding Author, Dr., Information World 2009-2013 Ex-editor, hkubra@windowslive.com

Giriş

Bir bilim alanında bilginin üretilmesi ve yayılması için önemli araçlardan birisi süreli yayınlardır. Ülkemizde kütüphanelerde ve bilgi merkezlerinde bilgi teknolojisi uygulamalarının giderek yaygınlaşması ve bilimsel iletişimin öneminin artması; bunun yanı sıra yükseköğretim sistemimizdeki akademik terfilere ilişkin kurallar, bilimsel yayınlara özellikle makale yazımına olan ilgiyi yükseltmektedir. Genelde görülen bu ilgiye rağmen kütüphanecilikte, günümüzdeki ifadesiyle bilgi ve belge yönetimi alanında, ülkemizde düzenli yayınlanan tek dergi Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (1952-1986) yeni adıyla Türk Kütüphaneciliği (1987-) (Türk Kütüphaneciler Derneği, 2020) olmuştur.

Bu yazıda alandaki diğer meslek örgütü dergisi olan Bilgi Dünyası'nın düşünce aşamasından itibaren ilk onbeş yılında yapılan çalışmalar ve gerçekleşen gelişmeler özetlenmiştir. Ayrıca bilimsel bir dergi için özellikle editörlüğe yeni başlayanların karşılaştıkları sorunları, bunların nasıl aşıldığı hakkında edinilen deneyimler de aktarılmıştır.

Bilgi Dünyası Fikrinin Doğuşundan İtibaren İlk 15 Yılı

Kütüphanecilik ve bilgibilim alanında çalışan akademisyenleri, kütüphanecileri, yöneticileri, öğrencileri ve diğer paydaşları üniversite ve araştırma kütüphaneleri bağlamında ortak bir hedefe yönelik olarak bir araya getirmek, iş birliği olanakları yaratarak hizmetler üretmek misyonu ile 1991 yılında kurulan Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK)'nin amaçlarının ilk maddesi kütüphanecilik ve bilgi bilim alanında yapılan ulusal ve uluslararası araştırma, çalışma ve gelişmeleri izlemektir (ÜNAK, 2020). Ancak bu amaca hizmet edebilecek bir süreli yayın çıkarılması ile ilgili dernek tüzüğünde her hangi bir ifade ise yer almamıştı.

Bir dergi yayınlamaya ilişkin ilk fikir, Prof. Dr. Nilüfer Tuncer ile ÜNAK Başkanı Adile Günden'in bir sohbetinde, dernek olarak enformasyon ağırlıklı bilimsel bir dergi çıkarılmasının gerekliliği üzerine konuşmadan çıkmıştır. Adile Günden dernek amacına da uyan bu öneriyi önemseyerek ÜNAK Yönetim Kuruluna getirmiş ve 1998 yılı başlarında yeni bir bilimsel dergi için çalışmalara başlanmıştır. Hazırlık için yönetim kurulu üyesi Necip Erol Olcay yetkilendirilmiş, Hacettepe ve Ankara Üniversiteleri Kütüphanecilik Bölümlerinden akademisyenler davet edilerek görüşleri alınmış ve yayımlanacak yazılara ilişkin telif ücretleri ödemeleri konusu araştırılmıştır. Sonuç olarak aynı yıl Eylül ayında Bilgi Dünyası adı ile bir derginin çıkarılması, duyuru ve yazışmalar için logo tasarlanması, kağıt ve antetli zarfların basılması ve ödemelerinin yapılması kararları alınmıştır. Nihayet Bilgi Dünyası'nın yayını için Emniyet Müdürlüğünden izin ve Kültür Bakanlığından ISSN alınması için yasal başvuruları yapılmıştır.

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği'nin resmi yayın organı olarak Bilgi Dünyası (BD), dernek üyelerine ücretsiz dağıtılan ve Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez hakemli ve uluslararası bilimsel bir dergi niteliğinde 2000 yılında yayına başlamıştır. Yayın politikası olarak üniversite ve araştırma kütüphaneleri ağırlıklı olmak üzere bilgi ve belge yönetimine ilişkin sorunları inceleyen ve çözüm önerileri sunan Türkçe ve İngilizce özgün makalelerin yanı sıra, kişisel görüşler, kitap eleştirileri, haberler ve mesleki toplantı duyurularını içeren bir içerik planı belirlenmiştir.

Derginin Nisan 2000 tarihli ilk sayısı için yayın sorumluluğu Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr.¹ Mehmet Emin Küçük'e verilmiştir. Küçük ve Yayın Kurulu üyeleri Ankara Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünden Yrd. Doç. Dr. Oya Gürdal ve Yrd. Doç. Dr. Fahrettin Özdemirci, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünden Doç. Dr. Serap Kurbanoglu, Yrd. Doç. Dr. Nazan Uçak, Erol Olcay ve Bilkent Üniversitesi Kütüphanesinden Deniz Sezgen (Bilgi Dünyası, 2000) derginin yayın politikası, yazım kuralları, yazı değerlendirme kurulu gibi temel yapılarını oluşturmuş ancak iş yoğunluğu gerekçesiyle sayı sonunda Küçük ve ekibi dergi yönetimini bırakmıştır.

Derginin Ekim 2000 sayısı Doç. Dr. Yaşar Tonta (editör), Doç. Dr. Bülent Yılmaz (yardımcı editör) ve Arş. Gör. Yurdağül Ünal (editör yardımcısı)'dan oluşan ekip yayına hazırlamış, bugün de devam eden editörlük düzenini yapılandırmış ve önceki sayıdaki tasarım niteliklerini de geliştirmiştir. İkinci sayının yayımından sonra editör tarafından dernek başkanına Bilgi Dünyası'nın Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü ile eşit ortaklıkla çıkarılması teklifi gelmiştir. Söz konusu öneri yönetim kurulunda ayrıntılı olarak tartışılmış ve bu düzeyde bir kararın sorumluluğunun dernek genel kuruluna bırakılması uygun bulunarak aynı yıl yapılan ÜNAK Genel Kurulunda görüşülmüş ve kabul edilmemiştir. Bu sonucun ardından editör tarafından dernek yönetimine dergiden ayrılma istekleri iletilmiştir. Dernek yönetimi aynı ekibi devam etmesi için ikna edemeyince yeni bir editör arayışı ile başka akademisyenlerle görüşmeler yapılmış ancak olumlu bir gelişme sağlanamamıştır. Sonuçta derginin yayına devam etmesi isteniyorsa, editörlüğü yönetim kurulu üyeleri içinden birilerinin üstlenmesine karar verilmiştir. Böylece 2001 yılında yönetim kurulu üyelerinden Aytaç Yıldızeli editör, Dr. Hatice Kübra Bahşıoğlu yardımcı editör olarak görevlendirilmiştir. Editör yardımcılığına ise Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kütüphanesinden Uzman Pınar Salman seçilmiştir.

Yeni editör ve yardımcısının daha önce makale, bildiri, tez gibi çalışmaları olsa da editörlük ve yayıncılıkla ilgili deneyimleri yoktu. Böylece Bilgi Dünyası dergisinin yayımlanan ilk iki sayısının niteliklerini bozmadan makale bulma, yazı değerlendirme sürecini yönetme, reklam bulma, yayına hazırlama, haber yazma, gelecek toplantıları izleme, basım ve dağıtım işlemlerini yürütmeyi ve geliştirmeyi öğrenmeleri gerekmişti. Bu süreçte öncelikle yeni hatta acemi bir editör ve yardımcısının sorumluluğu üstlendiği

1 Unvanlar söz konusu zamana göre verilmiştir.

yeni bir dergiye makale bulmak zorluğunu aşmak gerekiyordu. Gelen yazıların kabulü, uygun hakem seçimi ve iletişimi, hakem raporlarını değerlendirme, yayın sıralaması, kaynak gösterme, yazıların sıralanması gibi işlemlerde hata yapmamak adına titizlikle çalışmak zorunluydu. Bütün bu süreci başarı ile yürütebilmek için editörlük ve yayıncılık hakkında pek çok bilgi kaynağını okumaya, toplantılara katılmaya ve uzmanlara danışmaya gayret eden editörler, edindikleri bilgileri de çeşitli ortamlarda paylaşmış ya da yayınlamıştır.

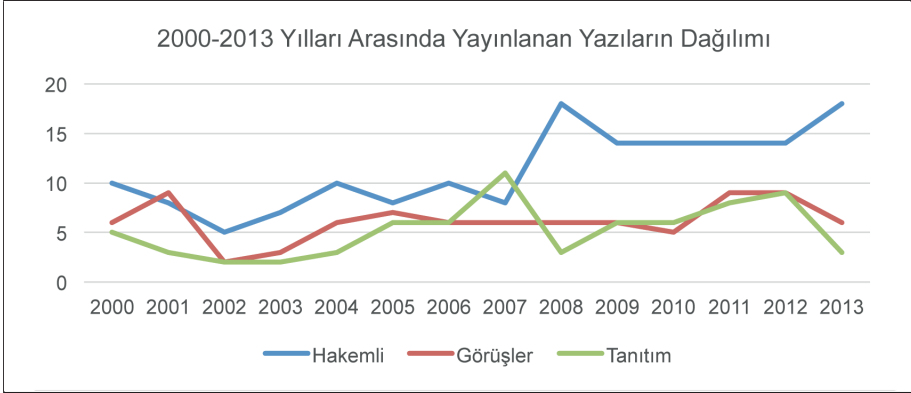
Bilgi Dünyası yayım sorumluluğunu Aytaç Yıldızeli editör (2001-2008) ve baş editör (2009-2013) ile birlikte Yrd. Doç. Dr. Hatice Kübra Bahşişoğlu yardımcı editör (2001-2008) ve editör (2009-2013) olarak yüklenmişti. Daha sonra 2012 yılında editör grubuna Nevzat Özel (Yrd. Ed. 2009-2011), ve Tolga Çakmak (Yrd. Ed. 2011-2011), eklenmişti. Yardımcı editör unvanı ile Özel ve Çakmak dışında Muharrem Yılmaz (2013) ve Sanita Maleja (2013) görev yapmıştı. Bu yıllarda farklı bir ya da birkaç sayıda editör yardımcılığı görevleri Pınar Salman (Al), Canan Duran, Nevzat Özel, Lale Boz, Muharrem Yılmaz, Tolga Çakmak, Neslihan Er, Gülçin Özbal, Ömer Dalkıran, Nermin Çakmak ve Aynur Ersoy tarafından yürütülmüştü. Editör grubu içinde adı geçmese de derginin gelişimine katkıda bulunan kişiler içinden özellikle ilk web sitesini kuran Kamil Çömlekçi' yi ve fahri dil editörü gibi editörlere danışmanlık yapan Prof. Dr. Hasan Işın Dener' i anmak yerinde olur.

Bilgi Dünyası'nın 2000-2013 yılları arasında yayınlanan hakemli makale, görüş ve kitap tanıtımları ile kategori dışında kalan anma yazıları, bildiriler ve arşiv kayıtlarından bölümlerinde yer alan yazıların dağılımı Tablo 1'de ve Şekil 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Bilgi Dünyası'nda 2000-2013 Yılları Arasında Yayınlanan Yazıların Dağılımı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Toplam
Hakemli	10	8	5	7	10	8	10	8	18	14	14	14	14	18	148
Görüşler	6	9	2	3	6	7	6	6	6	6	5	9	9	6	80
Tanıtım	5	3	2	2	3	6	6	11	3	6	6	8	9	3	68
Diğer*	1		12			1	2		1	1			1	9	27

*Bildiriler/ Anma/ Arşiv Kayıtlarından

Şekil 1. Bilgi Dünyası'nda 2000-2013 Yılları Arasında Yayınlanan Yazıların Dağılımı

Derginin içeriğine baktığımızda yayınlanan toplam 323 yazının yarısına yakını hakemli makalelerden oluşmaktadır. Bu sonucu akademik yükseltmelerde hakemli makalelere önem verilmesi ve tez çalışmalarını yayına dönüştürme çabaları sağlamış olabilir. Görüşler kısmında sadece 80 yazıya ulaşılmıştır. Kitap tanıtımlarının ise 68'de kalması, ülkemizde özellikle bilgi belge alanında sınırlı sayıda yayın yapılmasından kaynaklanabilir. Dergide bildirilere (12) sadece 2002 yılında yer verilmiş, sonra bildirilerin ayrı bir yayın olmasının daha doğru olacağı, araştırmaya dayanmayan ve makale haline dönüştürülmeyen yazıların kabul edilmemesi kararı alınmıştır. İkinci sayıdan itibaren kaybettiğimiz meslek büyükleri hakkında anma yazılarının (5) yayımlanması hem yeni meslektaşlara onları tanıtmak hem de vefa göstermek adına önemlidir. Dergiye 2012 yılında eklenen "Arşiv Kayıtlarından" bölümünde Türk kütüphaneciliğinde tarihsel açıdan önem taşıyan, daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış, genelde kişisel arşivlerde kalmış belgeler (10) yayımlanmaya başlamıştır. Böylece özellikle gri yayın niteliğindeki bu tip kaynakları gün ışığına çıkarmak ve geçmiş bilgi birikimini araştırmacıların erişimine sunmak hedeflenmiştir (Yıldızeli, 2011b, s. 1).

Dizinlerde Bilgi Dünyası

Bir derginin ulusal ve uluslararası boyutta gerek yayıncılık gerek bilimsel ortamlarda görünebilir olması, tanınması, yaygınlığı ve değerinin yükselmesi açısından belli başlı rehberler ve dizinlerde yer alması önemlidir.

Bir derginin adının özellikle uluslararası süreli yayın aboneliği seçimlerinde kullanılan rehberlerde olması yurt dışından abonelik açısından da önemlidir. Bu bilinçle 2002 yılında dernek yönetimi ve dergi sorumluları olarak Bilgi Dünyası'nın Ulrich's Periodicals Directory'de listelenmesi için başvuru yapılmıştır.

Bilimsel / akademik dergilerdeki makalelerden daha fazla yararlanılabilmesi, bilim insanlarının dergiden ve kapsamından haberdar olması, ilgilendikleri konularla ilgili arama yapıldığında içeriklerin bulunabilmesidir. Türkiye için bu hizmeti 2003 yılında uygulamaya geçiren ULAKBİM, ülkemizdeki nitelikli sosyal bilimsel alanındaki yayınlarla birlikte Bilgi Dünyası dergisi de 2004 yılından itibaren ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı kapsamında dizinlemeye başlamıştır (Bilgi Dünyası, 2006b, s. 161).

Sadece Türkiye'den değil yurtdışından da dergi içeriğine erişilmesi amacıyla yapılan çalışmalarla kütüphanecilik ve bilgi bilim alanındaki önemli bir uluslararası veri tabanı olan Library and Information Science Abstracts'da 2004 yılından ve EBSCOHOST-LISTA (Library and Information Science Technology Abstracts)'da (Bilgi Dünyası, 2007, s. 342) 2008 yılından itibaren özleri ile birlikte dizinlenmektedir. 2013 yılından itibaren ise ASOS Index ve AraştırmaX indekslerinde yer almaya başlamış, SCOPUS veri tabanına da kabul edilmiştir.

Ülkemizde giderek yaygınlaşan açık erişim ile internet ortamında bilimsel yazıların bulunabilmesi, derginin akademik kullanımını artıran bir özelliktir. Bu anlayışla Bilgi Dünyası da 2006 yılından bu yana, ilk açık erişim veri tabanlarından olan Directory of Open Access Journal (DOAJ) ve E-Lis'te dizinlenmeye ve tam metinlerine erişime açılmıştır (Bilgi Dünyası, 2006a, s. 161).

Daha önce iletişim için kullanılan web sitesi açık erişim ilkesi gereği dergi içeriğine ve bilgilerine daha kolay erişim amacıyla 2009 yılında Yardımcı Editör Nevzat Özel tarafından yenilenmiş (Bilgi Dünyası, 2009, s. 323), Nisan 2012 sayısından itibaren yeni bir teknik altyapı ile yeni bir sunucu üzerinden <http://www.bd.org.tr> adresi ile hizmet vermeye devam etmiştir. Ayrıca günümüzün internet üzerindeki başat iletişim ortamı sosyal medya hesaplarından da takipçilere ulaşabilmektedir (Bilgi Dünyası, 2012, s. 602).

Bilgi Dünyası'nı Geliştirme Çabaları ile İlgili Çalışmalar

Bir dergi editörünün yayınlanacak çalışmaların mevcut bilgilere olan katkısı, öne sürülen hipotezlerin tutarlılığı, test edilebilirliği ve tekrar edilebilirliği gibi belli özelliklere sahip olup olmadığını kontrol edebilecek aktif bir bilim insanı olması gerekmektedir (Kutsal, 2007, s. 127). Bu anlayışla Bilgi Dünyası editörü ve yardımcı editörü bir yandan görevlerini sürdürürken bir yandan da editörlük, hakemlik, yazı değerlendirme ve raporlama konularında kendilerini geliştirmek amacıyla araştırmalar yapmaya, ilgili kaynaklara ve uzman görüşlerine başvurmaya öncelik vermiştir.

Bilimsel Dergiler ve Bilgi Dünyası Hakkında Çalışmalar

Bilgi Dünyası editörleri çalışmalarını çeşitli ortamlarda aktarmaya ve yazmaya gayret etmiş ve ilk olarak 2003'de Başkent Üniversitesi ile birlikte düzenlenen Bilgiye Erişimde Değişen Yollar ve II. Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumunda sunmuştur

(Bahşişoğlu, Duran ve Yıldızeli, 2007). Bu bildiri bilimsel dergilerin nitelikleri özetlenirken Bilgi Dünyası'nın yayın politikası, makale yayın süreci, kronolojik gelişimi, iki yıllık içerik analizi ile sorunlar ve öneriler aktarılmıştır.

Bilimsel dergilerin niteliklerinin neler olduğunu araştırmak ve bu standartları dergilerine aktarmak, editörlerin görevlerinin başında gelmektedir. Editörlerin incelemeleri özellikle ULAKBİM tarafından bilimsel yayınların niteliklerini artırmaya yönelik yapılan Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık ve Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık toplantılarında sunulmuştur. Bunlar arasında Yıldızeli 2003 yılında "Yayıncılığın Standardizasyonu" başlıklı bildiri ile editörlük sürecinde dikkat edilmesi ve kaçınılması gereken noktaları maddeler halinde sunmuştur (2003).

Bilimsel iletişimde dergide yayınlanan yazıların paylaşımına katkıda bulunan açık erişim fikri, ülkemizde ortaya çıkışıyla birlikte Bilgi Dünyası'nın da gündemine girmiş ve 2006 yılında açık erişime açılmıştı. Bu konu hakkında edinilen bilgileri, Yıldızeli (2007) "Küreselleşme sürecinde yayıncılık: Açık erişim" başlıklı bir bildiri ile sunmuştur.

Bilgi Dünyası hakkında yapılan çalışmalardan birisi, Taşkın ve derginin yardımcı editörlerinden Tolga Çakmak tarafından 2000-2010 arası yayımlanmış 21 sayıdaki hakemli makale ve görüşlerin incelendiği araştırmadır. Bu çalışmada derginin bibliyometrik profilinin ortaya çıkarılması amacıyla yayıncıların yazar profili, atıf durumu ve konu dağılımı gibi çeşitli açılardan incelenmiştir (Taşkın ve Çakmak, 2010).

Editörlük Hakkında Çalışmalar

Editörlük konusundaki okumalar ve incelemeler, 2006 yılında yapılan sempozyumda bilimsel iletişim süreci, yayıncılık ve editörün rolü açısından "Bilimsel iletişimde editörün rolü" başlıklı bildiri ile sunulmuştur (Yıldızeli ve Bahşişoğlu, 2008).

Bilgi Dünyası Baş Editörü Aytaç Yıldızeli (2011a), on yıllık editörlük deneyimi ile bilimsel ve mesleki dergilerde karşılaşılan ve özellikle editörleri ilgilendiren sorunları, editörün sorumlulukları ve yetkileri, iyi bir editörün niteliklerini de dile getirdiği bir makale kaleme almıştır. Ayrıca Bilgi Dünyası dergisi özelinde, yayın politikası, hakem seçimi, etik ilkeler, yazın açısından yazım hataları, öz yazımı, anahtar sözcükler ve kaynakça, örgütlenme ve finansman konularını da özetlemiştir.

Bilimsel yayınların düzeni, tablo, grafik, resim gibi unsurların metni doğru biçimde desteklemesi, yanlış anlaşılabilir ifadeler ve yazım hatalarından arınmış olması editörlerin dikkatle yürüttükleri görevlerdir. Bir yayının iyi bir araştırma raporu olduğu kadar titizlikle yazılmış, başlık ve alt başlıkları tutarlı, iyi bir öze sahip olması da gereklidir. Yıldızeli (2004) tarafından Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık Sempozyumunda sunulan dergilerdeki yazım sorunlarının incelediği bildiri, Bilgi Dünyası'nın yayın sürecinde editörler için dikkat etmesi gereken önemli bilgilerin özeti.

Editörün görevinin bir parçası da yayınların temel kısımlarından olan ve yayının tamamının okunmadan hakkında ayrıntılı bilgi veren özlerin doğru yazılmış olmasını kontrol etmek ve gerektiğinde düzeltmeleri yapabilmektir. Yıldızeli ve Dener, Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık Sempozyumlarında iyi bir öz yazımı için gerekli bilgi ve becerilerin neler olduğu, yayına uygun yazılacak özün nitelikleri ve türleri gibi konularda bilgilerinin paylaştıklarıdır (Yıldızeli ve Dener, 2005; Dener ve Yıldızeli, 2006).

Bilgi Dünyası'nın Yayın Sürecinde Yazılmamış Kurallar ve Temayüller

Bilimsel ve mesleki bir derginin ortaya çıkışı ile yapısı, kurumları, kuralları, düzeni, tasarımı ve ilk yıllarında sorumluluğu taşıyan editörlerin görev ve yetkileri konusunda yurtiçinde ve yurtdışında çok sayıda bilgi kaynağı bulunmaktadır. Bilgi Dünyası editörleri olarak bu konuda erişilebilen kaynaklar incelenerek yayıncılıkta doğru bir yol haritası belirlenmeye, en iyi yayını hazırlamaya, en az hata yapmaya gayret edilmiştir. Editörler birlikte veya ayrı olarak yayıncılık deneyimlerini farklı zamanlarda makaleler, görüşler ve sunumlarla aktarmaya çalışmıştır. Bu bölüme bilimsel kaynaklarda genelde yer verilmeyen Bilgi Dünyası editörlerince uygulanmış yazılmamış kurallar, kişisel düşünceler ve karşılaşılan sorunlar alınmıştır.

Editörün dikkat etmesi gereken noktaların başında, Bilgi Dünyası gibi yazı değerlendirme sürecinde çift körlüme yöntemini esas alan dergilerde, yazar-hakem ilişkilerini kurmak gelir. Elektronik haberleşmenin yaygın olmadığı yıllarda, editöre –postayla- gelen yazılardaki yazar/yazarlar adı ve kurum bilgileri kapatılarak hakem değerlendirilmesi için hazırlanırdı. İnternetin yaygınlaşması ile elektronik ortandan gelen yazılarda bu durumda yazar adlarının silinerek farklı kaydedilmesi ile çözülmüştü. Ancak yazar adının hakeme iletilmemesi için Word gibi metin düzenleyici uygulamaların özellikler alanında yazar adının olup olmadığı kontrol edilmesi ve varsa silinmesi unutulmamalıdır. Ayrıca bir teze dayalı üretilmiş bir makale olduğu dipnotta belirtilmiş ise bu da yazar kimliğini açık edeceği için hakeme gidecek dosyada yer almamalı, yayın onayı alınca editör tekrar eklemelidir.

Yayının kapsama alanı ile ilgili değişiklik gösteren ve Bilgi Dünyası editörlerini de zorlayan bir durum da hakem seçimidir. Genel kural editörün alanındaki uzmanları iyi tanıyarak konuya uygun hakem seçimi yapmaktır. Ancak bilgi ve belge yönetimi özellikle alt konuları gibi sınırlı sayıda uzmana sahip alanlarda, editörün geniş bir yelpazeden hakem seçme şansı azalmaktadır. Üstelik az sayıda uzmandan bir veya birkaçı da yazar ise, editör için hakem belirlemek zorluğu ortaya çıkmaktadır. Bazen yeni bir hakem arayışı için veri tabanlarından yayın taramaları ile yazının konusuna en yakın uzmanları bulup hakemlik teklifi yapılmalıdır.

Yazılı ve her zaman uygulanması gerekli bir kural olmamakla birlikte, editörler yazar-hakem arasındaki kişisel / kurumsal bağlantılara dikkat etmek durumundadır. Örneğin tezden üretilen bir makalenin konunun uzmanı bile olsa tez danışmanına gönderilmesi;

makalenin veya bir bölüm projesiyle ilgili yazının aynı bölümdeki arkadaşına iletilmesi; hem çift körleme sistemine hem de farklı bakış açısının aranmasına uygun olmayacaktır. Bunun dışında unvan sahibi olan örneğin bir profesörün yazısı için araştırma görevlisi bir hakem seçilmesi de editöre yeterli danışmanlık sağlamayabilir.

Bilimsel yayıncılıkta genel olarak ifade edildiği gibi hakemlerin yazarların değil editörün danışmanı olduğu unutulmadan, hakem değerlendirmeleri editör tarafından iyi incelenmeli, tekrar edilen eleştiriler birleştirilmeli, çelişen kısımlar varsa bunlar da yazara/yazarlara açıkça iletilmelidir.

Bazı dergiler cilt veya yılsonunu sayılarında yazı değerlendiren hakemlerin adlarını toplu olarak listelemektedir. Ancak derginin yayın politikası gereği hakemleri açıklamama kararı verilmişse, editör grubu üyeleri kişisel sohbetlerde de bu isimleri gizli tutmayı unutmamalıdır.

Editörü sıkıntıya düşüren durumlardan birisi de, değerlendirme istenen hakemler arasında yazıyı özellikle bir süre beklettikten sonra değerlendirme yapmadan iade edenler olmasıdır. Bazı hakemler ya çok kısa sürede veya verilen zaman dolduktan sonra sorulduğunda, herhangi bir inceleme sonucunun rapora yansıtılmadığı sadece "Olduğu gibi yayınlanır" ya da "Yayınlanamaz" şeklinde cevap verebilmektedir. Böyle bir durumda editör o hakemin görüşlerinden mahrum kalmış sayılabilir.

Bilgi Dünyası editörleri olarak hakem seçiminde dikkat edilen bir temayül ise ilgili sayıdaki yazardan / yazarlardan mümkün olduğunca yazı değerlendirme istememek böylece yazısı olanları ayrıca hakemlik ile sıkıntıya sokmamaktır.

Editörler için önemli ölçüde zaman harcanan diğer unsurlar, başlık ve alt başlıkların, tablo, şekil ve grafiklerin; aynı zamanda yazılarda yer alan atıfların ve kaynakçaların önceden belirlenen standartlara uygunluğunun titizlikle kontrol edilmesidir. Özellikle atıfların ve kaynakların doğru verilmesi, fiziksel bir yapıda olmamasına rağmen giderek daha fazla e-kaynakların atıf gösterilmesi ve bunların erişilebilirlik kontrolü zaman alıcı fakat önemli olmuştur.

Basım-Dağıtım İşlemleri ile İlgili Sorunlar

Bilgi Dünyası editörlerin bir görevi ise en düzgün ve en ekonomik şekilde basım işlemlerini yapacak yayıncı/basımcıları araştırmak, teklifleri almak, incelemek ve en iyi ve ekonomik olanı seçmek ve dernek yönetim kurulundan onay alarak basım sürecini başlatmaktır.

Dergide yer alacak hakemli makaleleri, görüş yazıları, kitap tanıtımları ve sıralarını belirlemek, mesleki haberlerin derlemek ve gelecek toplantıların listelemek için sadece bilimsel tarafını tamamlamak anlamına gelir. Böylece o sayının hazır olduğu söylenebilir fakat derginin basılı hâle gelmesi için hâlâ uzun saatler üzerinde çalışmak gereklidir.

Basıma hazır metinler önceleri CD'ye kaydederek daha sonra e-posta ile dizgi elemanlarına gönderilerek metinlerin uygun formata aktarılması; birinci, ikinci, üçüncü bazen dördüncü provaların yani o sayının kapaktan kapağa okunması editör ve yardımcısının titizlikle yapması gereken bir işti. Özellikle başlıkların/alt başlıkların, tabloların, şekillerin, grafiklerin, resimlerin kalitesini, ilgili metinle aynı sayfadaki yerini korumasını, paragrafların, satırların ve sözcüklerin sayfadaki durumunu tekrar tekrar kontrol etmek, bazen yazı fontlarını, bazen satır başlıklarını bazen de grafik unsurlarını mizanpajı yapan elemanla birlikte tek tek düzeltmek hem eğlenceli hem de stresli ve zaman baskısı olan işlemlerdi. Yine de basım işi bittikten sonra, her zaman gözden kaçan yanlış bir sözcük, iyi çıkmamış bir resim, atlanmış bir kaynak olabilir ve çoğunlukla hatayı ilk bulan bütün metni defalarca okumuş olan editörler olur ki, o an yaşayan sadece hayal kırıklığıdır.

Basım hizmetlerinin genelde Ankara'nın uzak semtlerindeki matbaalarda olması, bazen geç saatlere kadar sürmesi, çalışma saatleri dışındaki uzun süreleri yayıncılarla/matbaacılarla geçirmek ve sayfa düzenleme hakkında dizgi operatörlerinden pek çok ayrıntıyı öğrenmek hem bilgilendirici hem de ilginçti. Aynı zamanda editörler için zihinsel ve fiziksel yorgunluk olduğu kadar –gönüllülük esası ile yürütüldüğünden-maddi açıdan da külfetliydi. Elektronik yayıncılığın gelişmesi ile bu tür sıkıntıların ortadan kalkması avantaj sağlamaktadır ve yeni editörler için gerçekten büyük şanstır.

Derginin son sayısının basılması editör için işlerin bittiği anlamı taşımaz. Basımdan gelen dergi paketlerin depolanması, son sayının dernek üyelerine ve abonelere ulaşması için posta listelerinin ve etiketlerinin hazırlanması, önceden tespit edilen kargo firması ile bağlantı kurularak listelerin ve dergilerin postalanması sağlanmalıdır.

Derginin basılan son sayısının dağıtım işlemleri bittiğinde ise, editörler için gelecek sayının çalışmaları dolayısı ile aynı süreç önceki yoğunlukta yeniden başlamış olur.

Son Söz

Bir meslek örgütü olarak ÜNAK üyelerine kâr amacı olmadan bilgi ve iletişim ortamı sunmayı hedeflemektedir. Bu anlayışla yayınladıkları bilgi kaynaklarını hazırlama sorumluluğunu alan editörler, yayın yönetmenleri, yazarlar, hakemler amatör bir ruhla, maddi bir kazanç edinmeden, gönüllü olarak çalışırlar ve görevlerini geçimlerini sağladıkları aslı işleri ile birlikte yürütürler. Amatörce çalışmak bilimsel nitelikteki bir derginin işlerini aksatmayı ya da özensiz yapmayı gerektirmez hatta bir editör herhangi bir sayıdaki bir yazardan daha çok her bir sayıya kapaktan son sayfaya kadar emek verir. Bu anlayışla derginin okurları, editörlere yapıcı öneriler yönelmeli ve gördükleri hataları insafla eleştirmelidir. Editörler de her bir eleştiriyi ve öneriyi daha iyiye ulaşmak için kullanmalıdır.

Editörler için son bir öneri ise editörlüğün geçici bir görev, yazarlığın bilginin kalıcılığını sağlayan bir faaliyet olduğunu hatırlamaları, çalışma ortamlarının ve dergi işlerinin yoğunluğuna rağmen, kendi adlarına araştırmalarını ve incelemelerini yazıya dökmeyi ihmal etmemeleridir.

Kaynakça

- Bahşişoğlu, H. K., Duran, Z. C. ve Yıldızeli, A. (2007). Mesleki ve bilimsel bir dergi: Bilgi Dünyası. *Adile Günden Anısına Armağan: ÜNAK'03 Bildiriler. Bilgi Erişimde Değişen Yollar ve II. Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu Ankara, 25-26 Eylül 2003* içinde (ss. 78-88). Ankara: ÜNAK.
- Bilgi Dünyası. (2000). *İç kapak*. <https://www.bd.org.tr/index.php/bd/article/view/385> adresinden erişildi.
- Bilgi Dünyası. (2006a). *Haberler: Bilgi Dünyası DOAJ ve E-LİS'te*. <https://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/416/412> adresinden erişildi.
- Bilgi Dünyası. (2006b). *Haberler: Bilgi Dünyası tam metin olarak ULAKBİM-SBVT' da*. <https://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/416/412> adresinden erişildi.
- Bilgi Dünyası. (2007). *Haberler: Bilgi Dünyası EBSCOHOST-LISTA'da*.
- Bilgi Dünyası. (2009). *Haberler: Bilgi Dünyası Web Sitesi yenilendi*. <https://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/287/284> adresinden erişildi.
- Bilgi Dünyası. (2012). *Haberler: Bilgi Dünyası dergisi sosyal medyada*. <https://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/161/155> adresinden erişildi.
- Dener, H. I. ve Yıldızeli, A. (2006). Öz yazma üzerine: Süreç ve ilkeleri. *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2006 17 Kasım 2006* içinde (ss. 37-48) Ankara: Tübitak.
- Kutsal, Y. G. (2007). Editör gözüyle danışmanlık. A. Yıldızeli ve H. K. Bahşişoğlu (Ed.), *Adile Günden Anısına Armağan: ÜNAK'03 Bildiriler. Bilgi Erişimde Değişen Yollar ve II. Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu Ankara, 25-26 Eylül 2003* içinde (ss. 126-140). Ankara: ÜNAK.
- Taşkın, Z. ve Çakmak, T. (2010). Başlangıcından bugüne Bilgi Dünyası Dergisi'nin bibliyometrik profili. *Bilgi Dünyası*, 11(2), 332-348. <https://doi.org/10.15612/BD.2010.240>
- Türk Kütüphaneciler Derneği [TKD]. (2020). *Tarihçe ve genel bilgi*. <http://kutuphaneci.org.tr/hakimizda/tarihce-ve-genel-bilgi/> adresinden erişildi.
- Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği [ÜNAK]. (2020). *Bilgi Dünyası: Amaç, misyon/ vizyon*. <https://unak.org.tr/hakinda/amac-misyon-vizyon/> adresinden erişildi.
- Yıldızeli, A. (2003). Yayıncılığın standardizasyonu. O. Yılmaz (Ed.), *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 28 Mart 2003* içinde (ss. 41-45). Ankara: Tübitak.
- Yıldızeli, A. (2004). Türk Tıp Dizinine giren dergilerdeki yazım sorunları. O. Yılmaz (Ed.), *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2004 28 Mayıs 2004* içinde (ss. 29-40). Ankara: Tübitak.
- Yıldızeli, A. (2007). Küreselleşme sürecinde yayıncılık: Açık erişim. O. Yılmaz (Ed.), *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2007 19 Ekim 2007* içinde (ss. 45-52). Ankara: Tübitak.
- Yıldızeli, A. (2011a). Akademik dergiler, editörlüğü ilgilendiren sorunları ve "Bilgi Dünyası". *Bilgi Dünyası*, 12(1), 128-144. <https://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/225/221> adresinden erişildi.

- Yıldızeli, A. (2011b). Başeditörden. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 1. <https://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/217/213> adresinden erişildi.
- Yıldızeli, A. ve Bahşışoğlu, H. K. (2008). Bilimsel iletişimde editörün rolü. A. Yıldızeli ve H. K. Bahşışoğlu (Ed.), *Bildiriler: ÜNAK'06 Bilimsel İletişim ve Bilgi Yönetimi Sempozyumu Gazi Üniversitesi, Ankara, 12-14 Eylül 2006* içinde (ss. 249-261). Ankara: ÜNAK
- Yıldızeli, A. ve Dener, H. I. (2005). Makalelerde öz hazırlama üzerine. O. Yılmaz (Ed.), *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005 3. Ulusal Sempozyum 8-9 Nisan 2005* içinde (ss. 170-199). Ankara: Tübitak.